

RADOVI Zavoda za znanstveni rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti	2	429—433	Varaždin 1988.
--	---	---------	-------------------

UDK 8(091)(497.13)

Izvorni znanstveni rad
Original Scientific Paper

VATROSLAV FRKIN

KNJIŽNO BLAGO 15. I 16. STOLJEĆA U
VARAŽDINSKOM FRANJEVAČKOM
SAMOSTANU

Ako u ovom momentu izuzmemo knjižnice grada Zagreba (Nacionalnu i sveučilišnu biblioteku, Metropolitanu i možda još koju), smijemo ustvrditi da u sjevernoj Hrvatskoj nema vrednije knjižnice od Knjižnice Franjevačkog samostana u Varaždinu. Današnja knjižnica Franjevačkog samostana u Varaždinu posjeduje preko 25.000 knjiga. Smještena je u tri prostorije od kojih je jedna potpuno neprikladna za smještaj knjiga zbog vlage. Knjige su smještene u ormare i stelaže.

Franjevci dođoše u Varaždin oko polovice 13. st (1). Nema tragova ni u rukopisima ni u knjigama iz toga vremena. Arhivska građa je daleko mlađa od tiskanih djela. Zato početke današnje knjižnice možemo tražiti tek u 16. ili 17. stoljeću, iako ima djela i iz 15. stoljeća. Trebat će još dosta vremena i rada da se donesu konačni sudovi o ovoj knjižnici.

A. INKUNABULE (15. st.)

Krajem mjeseca srpnja ove godine radeći na reviziji *Badalićeva* djela »Inkunabule u Socijalističkoj republici Hrvatskoj«, Zagreb, 1952. prof. *Šime Jurčić* i ja došli smo i u Varaždin. Pretresli smo knjižnicu otaca kapucina, Župnog ureda sv. Nikole i otaca franjevaca. Zbog objektivnih razloga nismo mogli ući u knjižnicu Čazmanskog kaptola i Muzeja grada Varaždina. *Josip Badalić* u spomenutom djelu spominje samo 15 inkunabula Knjižnice otaca kapucina. One i danas postoje u njihovoj knjižnici. Knjižnica župe sv. Nikole nema ni jedne inkunabule, a također ni Knjižnica čazmanskoga kaptola, koju sam pregledao prije dva tjedna. Nadamo

Franjevački samostan Varaždin, YU — 42000 Varaždin

se da će se vjerojatno naći koja inkunabula u Knjižnici Muzeja grada Varaždina, dok Gradska knjižnica Varaždina nema ni jedne inkunabule. Iznenađeni smo bili nađenim inkunabulama u Knjižnici franjevačkog samostana. Ima ih 36. Od sačuvanih treba istaći barem neke.

1. HIERONYMUS Stridonensis (Sanctus). Vitae sanctorum patrum sive Vitas patrum. Venetiis, Octavianus Scotus, 14. II 1483. 4° Got.

Iako prema B a d a l i ć u (2) ovo nije tako rijetko djelo kod nas (Split — franjevci, Košljun — franjevci, Zagreb — Nacionalna i sveučilišna biblioteka i Knjižnica Metropolitane), kao ni u svijetu (Hain i BMC), ipak ga spominjem jer je to djelo sv. Jeronima, našeg Dalmatinca.

2. Sačuvano je sedam Biblija. Neke su tiskane u Veneciji a neke u Bazelu u vremenskom razmaku od 1475—1500. Neke su od njih tiskane s čistim tekstom Vulgate a neke uz tekst Vulgate imaju obilne komentare, pa su i prilično velike.

Većina ovih Biblija ima zapise koji govore da pripadaju varaždinskom franjevačkom samostanu. Neke od njih su svojedobno bile vlasništvo križevačkog i remetinečkog franjevačkog samostana. Pošto su ti samostani dokinuti u 18. st., knjige su prenesene u Varaždin.

3. Vrlo popularno i često izdavano djelo u 15. i 16. st. bilo je »Sermones Pomerii...« od P e l b a r t a iz Temišvara. Jedan takav primjerak ima ova knjižnica. Tiskan je 1499. u Hagenau (Nizozemska). Donosi govore-propovijedi o svecima za zimsko i ljetno vrijeme.

4. Iz crkvenog je prava u Srednjem vijeku poznat G r a c i j a n o v »Dekret« i »Liber sextus decretalium« od pape B o n i f a c i j a V I I I. Samostanska knjižnica ima G r a c i j a n o v »Dekret« iz 1483. tiskan u Veneciji i B o n i f a c i j e v o već spomenuto djelo tiskano u Bazelu 1494.

5. Od početka Franjevačkog reda (13 st) pa do danas nabavljali su naši samostani literaturu autora R e d a. Jedan od najvećih učitelja je bio bl. Ivan Duns S c o t (Doctor subtilis), pa imamo njegova tri latinska djela tiskana u Veneciji 1477, 1478. i 1490. Svih 36 inkunabula je tiskano latinskim jezikom.

6. Spomena je svakako vrijedno povijesno djelo »Vitae XII caesarum« (3) od Kaja Svetonija T r a n q u i l l a. Kod nas ga imaju samo dominikanci u Dubrovniku (4) ali ne ovo izdanje iz 1500. nego iz 1496. Ove »Živote XII careva« je izdao Bartol de Z a n i s u Veneciji 1500. Uz to djelo je obilni komentar Antuna S a b e l l i c u s a i Filipa B e r o a l d u s a.

7. CONRADUS de Alemania (seu de Halberstadt). Concordantiae Bibliae. (Reutlingae, Michael Greuff, non post 1481.) 2° Got.

Ovo je »liber incatenatus« (knjiga vezana lancem na mjestu na kom se nalazi). Sačuvale su se dvije željezne karike, ostaci nekadaš-

njeg lanca. Uvez je izvorni: drvene korice i hrbat presvučeni su tamnosmeđom kožom s dvije kopče koje su otpale.

Na prvom slobodnom listu je zapis: »Conventus Crisiensis convento Zagrabiansi s. Francisci«. Prema ovome zapisu djelo bi trebalo biti u zagrebačkom franjevačkom samostanu.

B a d a l i ć (5) je vidio ovakav primjerak u našoj trsatskoj knjižnici ali je to kasnije izdanje, tj. iz 1496.

B. KNJIGE 16. STOLJEĆA

Sačuvano je 306 knjiga iz 16. st.

1. Naša pažnja je na ovom simpoziju usmjerena prema »Postili« Antuna V r a m c a. Nju također posjeduje ova knjižnica. Istina — samo prvi dio, tj. govore za sve nedjelje kroz godinu. Puni naslov ovog djela glasi: »Postilla na vsze leto po nedelne dni vezda znouich szpraulena szlouenszkim iezikom. Po Antolu Vramcze sz: p: Doctore i Czirkue Varasdzinszke. Psalmo 118. Domine gressus meos dirige. Stampano v szlobodnom kralieuum varassu Varasdzine. MDLXXXV«.

Na listu 238 verso jest dopuna godine iz naslova koja glasi: »Stampano v szlobodnom kralievom varasu Varasdzine po Iuane Manliuse. M.D.LXXXVI«.

Ovom primjerku »Postile« nedostaju listovi 193 do 200. Oni su nadomješteni rukom pisanim tekstom i umetnuti su, tj. uvezani na dotično mjesto. Umetnuti tekst se s lakoćom čita.

Uvez je izvoran, tj. drvene korice su presvučene tamnosmeđom kožom s dvije kožnate kopče i metalnim zaponcima.

Brojni su i karakteristični zapisi na ovom djelu.

Na prednjoj strani korica verso je zapis: »Ad usum multum Venerandi Patris . . .«

Na prvom praznom listu je slijedeći zapis: »Pro conventu Mariano Remeticzensi pp Franciscanorum«.

Na trećem čistom listu je zapis: »Liber Contus Remeticensis«.

Naslovna stranica je pojačavana dodatnim tvrdim papirima i neznatno je oštećena crnom tintom.

Na listu ii je zapis »Contqu . . . Remeticensis« i jajoliki plavi pečat »Bibliotheca Franciscanorum Varasdzini«. Ovaj pečat je očito novijeg datuma (20 st).

Na listu iii verso je veći zapis: »Qui Christum bene scit, satis est si caetera nescit; qui Christum nescit, nihil est si caetera discit« (Tko dobro poznaje Krista, dosta mu je ako ostalo ne zna; tko Krista ne zna, ništa mu ne koristi, ako sve drugo znade).

Na listu 208 verso je mađarski zapis: »Anno 1669. Édes leánjom Katiczának lett világra születése die Junii 16«. (16. lipnja 1669. bilo je rođenje na svijet moje drage kćerke Katice).

Na listu 209 od iste ruke kao i na listu 208 verso potječe mađarski zapis: »Anno 1674. Édes leánjomnak Illonkának lett világra

születése Octobris die 30«. (30. listopada 1674. bilo je rođenje na svijet moje drage kćerke Ilonke).

Što se pak tiče *Jembrihovi*h traganja za ovim primjerkom (6) po *Fanceovi*m sugestijama, mislim da su neke stvari krivo postavljene. Na temelju mnoštva knjiga koje se sada nalaze u Knjižnici Franjevačkog samostana u Varaždinu a imaju na naslovnim stranicama zapise »Conventus Remeticensis« a prenesene su u 18. st. u Varaždin nakon ukinuća samostana u Remetincu, mislim da je slično tako prenesena *Vramčeva* »Postila«, te da nikada nije ni bila u Remetama kako tvrdi *Fancev* (7).

2. Stari i Novi Testament ... slovenski, skusi Iuria Dalmatina. Witebergae, Excudebant Haeredes Johannis Cratonis, 1584. 2° /22/ + 334 + 6/ + 210 + 149 lista.

Nema naslovnog lista ova slovenska Biblija. Počinje s tekstom »Gmain predgovor zhes vso Sveto Biblio«. Završava sa 149-tim listom. Nedostaje završetak.

Uvezana je u kartonske korice presvučene pergamenom ispisanom latinskim liturgijskim tekstom.

Ovaj primjerak je dobro sačuvan.

Na prvom praznom listu je zapis: »Conventus Varasdinensis«.

Na listu koji počinje s »Gmain predgovor« je jajoliki plavi pečat: »Bibliotheca PP. Franciscanorum Varasdini«.

Na 21. nepaginiranom listu verso je nečitljiv zapis pisan njemačkom goticom. Sličan zapis je i na šestom nepaginiranom listu predgovora »Sveti preroka«.

Na listu 279 verso je zapis: »Si bene disces comedes cum paupere pisces, si vero malie nec habebis dobre halie«.

3. Jedan od najpopularnijih rječnika u 16. st. jest djelo Ambrozija *Calepina*-s-a. Takav jedan latinsko-grčki rječnik je sačuvan.

4. Najveći broj sačuvanih djela iz 16. st. su filozofskog i teološkog (8) sadržaja. Zastupana su djela sv. Ivana *Krizostoma*, sv. *Augustina*, sv. *Tome Akvinskog* i sv. *Bonaventure*, te iz crkvenog i svjetovnog prava.

Ima 17 djela iz crkvene i svjetovne povijesti od rimskih vremena pa do 16. st. Zastupani su rimski pjesnici i komediografi sa svojim djelima.

5. Prema *Filiću* (9) i *Cvekanu* (10) postoji u varaždinskom Franjevačkom samostanu bolnica od 1662—1772. za bolesnu braću provincije sv. *Ladislava*, a od 1669—1772. postoji i ljekarna. Ove obje ustanove kroz 100 godina vrše svoju ulogu. Jedini svjedoci ovog plodnog i korisnog rada jesu mnoga djela iz područja medicine i farmacije koja se čuvaju u samostanskoj knjižnici. Iako ove ustanove počinju radom tek u 17. st. ipak ima 24 djela sačuvanih s tog područja iz 16. st. Iz ovoga se vidi da su se braća još prije pojave bolnice i ljekarne bavila ranarništvom. Zbog česte upotrebe pojedini primjerci su dosta oštećeni, tj. istrošeni.

ZAKLJUČAK

Već iz ovoga kratkog izlaganja možemo naslutiti da se ovdje radi o velikom knjižnom blagu sačuvanom i skupljanom u ovom gradu koje bismo željeli da ne bude više nepoznato našoj javnosti već da uz pomoć Grada i Republike bude pristupačno užoj i široj kulturnoj javnosti. Očekujemo odaziv najprije gradskih otaca Varaždina, a praksa zadnjih godina pokazuje da na njihov odaziv odmah konkretno odgovara republički SIZ za kulturu.

BILJEŠKE

- 1a. Filić, Krešimir. Franjevci u Varaždinu. Varaždin, 1944. Str. 13—15.
- b. Cvekan, Paškal. Djelovanje franjevaca u Varaždinu. Varaždin, 1978. Str. 40—47.
- 2 Badalić, Josip. Inkunabule u Narodnoj republici Hrvatskoj. Zagreb, 1952. Str. 120, br. 542.
- 3 Ti su carevi: Gaj Julije Cezar, August, Tiberije, Kaligula, Klaudije, Neron, Sergije Galba, Oton Silvije, Aulo Vitelije, Flavije Vespazijan, Tito Vespazijan i Domicijan. Knjiga ima 12 poglavlja. Po jedno poglavlje je posvećeno pojedinom caru.
- 4 Vidi bilj. 2, str. 188, br. 1020.
- 5 Vidi bilj. 2, str. 94, br. 371.
- 6 Jembrih, Alojz. Antun Vramec i njegovo djelo. Čakovec, 1981. Str. 128—129.
- 7 Vidi bilj. 6, str. 128.
- 8 Studij filozofije počinje 1675. pa traje do 1783, kada ga dokida Josip II. Ponovno se uspostavlja 1806—1900. Studij teologije započinje radom 1701. i traje do 1741, te opet od 1775. do 1783 (Vidi bilj. 1a, str. 119—122).
- 9 Vidi bilj. 1a, str. 68—84.
- 10 Vidi bilj. 1b, str. 142—154.